

мінімальне покарання. Крім цього тривалість судового розгляду справи часто виходить за межі “розумного строку”. Так само дуже часто, щоб затягнути розгляд справи адвокати підсудних ініціюють оскарження в Конституційному суді окремих положень законодавства.

Таким чином, після вступу Румунії до Європейського Союзу в політичному житті країни спостерігається значне піднесення, викликане новим міжнародно-правовим статусом держави. Поряд з національними інтересами Румунія проводить спільну зовнішню політику з Євросоюзом та НАТО, що безумовно позитивно вплинуло на її внутрішньополітичний розвиток. Покращення спостерігаються майже в усіх політичних сферах, в їх функціонуванні та розвитку.

¹ Бурдяк В. Євроінтеграційні процеси в Україні, Румунії, Молдові на початку XXI століття / В. Бурдяк / Україна-Румунія-Молдова: історичні, політичні та культурні аспекти взаємин у контексті сучасних європейських процесів / Збірник наукових праць. – Чернівці: Букрек, 2009. – 480 с.

² Варзар І., Громов Г. Ціна соціальних перетворень в Україні, Румунії та Молдові як фактор динамізації/гальмування їхньої співпраці у контексті євроінтеграційних процесів / І. Варзар. Україна-Румунія-Молдова: історичні, політичні та культурні аспекти взаємин у контексті сучасних європейських процесів / Збірник наукових праць. – Чернівці: Букрек, 2002. – 512 с.

³ Гакман С. Проблеми кордонів в українсько-румунських взаєминах у контексті розширення НАТО та ЄС на Схід / С. Гакман. Україна-Румунія-Молдова: історичні, політичні та культурні аспекти взаємин у контексті сучасних європейських процесів / Збірник наукових праць. – Чернівці: Букрек, 2006. – 512 с.

⁴ Григоришин С. Україна в зовнішньополітичній стратегії постсоціалістичної Румунії / С. Григоришин. Україна-Румунія-Молдова: історичні, політичні та культурні аспекти взаємин у контексті сучасних європейських процесів / Збірник наукових праць. – Чернівці: Букрек, 2002. – 512 с.

⁵ Європейська інтеграція: крок за кроком / Уклад. Д. Корбут. – К.: Фонд "Європа ХХІ", 2001. – 216 с.

⁶ Кифяк В. Особливості транскордонної співпраці у сфері туризму в контексті економічних відносин між Україною та Румунією (на прикладі євро регіону Верхній прут) / В. Кифяк. Регіональна економіка. – 2006. – №1. – С. 237-241.

⁷ Петров В. Нова стратегія зовнішньої політики Румунії: уроки для України / В. Петров. Україна-Румунія-Молдова: історичні, політичні та культурні аспекти взаємин у контексті сучасних європейських процесів / Збірник наукових праць. – Чернівці: Букрек, 2009. – 480 с.

⁸ Cunoaște România – membră a Uniunii Europene / Academia Română, Societatea Română de Statistică. – București: Editura Economică, 2007. – 821 с.

⁹ Irimia Horia Bogăți și săraci în Europa. Problema disparităților. / I. Horia Timișoara: Editura Mirton, 2006. – 378 с.

¹⁰ Drăgan Gabriela Tendițe și evoluții la nivelul politicii de coeziune a UE / G. Drăgan. Institutului European din România. București, 2008. – 456 с.

УДК:327.5

© Остап'як Василь (Івано-Франківськ)

ОСОБЛИВОСТІ ПОЛІТИЧНОГО РЕЖИМУ БІЛОРУСІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

У статті зроблено спробу розглянути деякі аспекти такого неординарного суспільно-політичного явища, як форма правління, застосована Олександром Лукашенком.

Ключові слова: Білорусь, О.Лукашенко, авторитаризм, демократія, опозиція, совкізм.

Остап'як В.

Особенности политического режима Беларуси на современном этапе

В статье сделана попытка рассмотреть некоторые аспекты такого неординарного общественно-политического явления, как форма правления, примененная Александром Лукашенко.

Ключевые слова: Беларусь, А.Лукашенко, авторитаризм, демократия, оппозиция, совкизм.

Ostap'yak V.

Features of the Political Regime of Belarus at the Current Stage

The article attempts to examine some aspects of such extraordinary social and political phenomenon as a form of government used by Alexander Lukashenko.

Keywords: Belarus, Alexander Lukashenko, authoritarianism, democracy, opposition sovkiзм.

Білоруська проблематика небезпідставно користується посиленою увагою як широкого кола науковців, так і безпосередньо практичних політиків. І це зрозуміло: маємо справу з існуванням оригінального правлячого режиму, що не мав аналогів, але упродовж уже кількох десятиліть демонструє свою життєздатність, попри те, що йому пророкували (і досі продовжують це робити) явну нетривкість, тобто неминучий крах. Тим часом реалії спростовують такі пророкування, а це засвідчує, що варто говорити про режим правління в Республіці Білорусь як про своєрідний феномен, який успішно утверджується на теренах колишнього Радянського Союзу. На об'єктивному розгляді цього неординарного явища значною мірою традиційне сприйняття в суто чорно-білому форматі. Потрібний, отже, адекватний концептуальний підхід, який дав би змогу пояснювати його у багатовимірній площині, тобто у форматі тісної взаємодії площини цих складових, що обумовлюють складний процес розвитку білоруського суспільства в умовах глобалізації. Тобто через призму становлення стратегічної моделі реалізації розбудови державності в країні, яка належить до так

званих перехідних. Спроби оцінювати цей прецедент як аналогічний до російського чи українського лише призводять до паліативних наслідків. Дійсно, чимало спільного є в ментальності, історії, традиціях, звичаях, культурі трьох слов'янських народів, але очевидні й суттєві відмінності. Про це переконливо свідчать і відмінні шляхи їх посттоталітарного розвитку й, особливо, це стосується Республіки Білорусь.

У статті маємо намір торкнутися такого важливого аспекту, що характеризує суть існуючого правлячого правління, як взаємодія соціуму у форматі “влада-народ”. Для білоруської дійсності це досить показово, оскільки запропоновану Олександром Лукашенко форму правління стабільно підтримує переважна частина громадян, а це – важливий камертон для розуміння ситуації в сусідній країні. Прикметно, що більшість оглядачів намагаються довести, що режим О.Лукашенка (який називають ще “лукашизмом”) абсолютно приречений, оскільки він ігнорує запровадження демократичних цінностей. З цим, звичайно, можна погодитись, якби не той факт, що він більшість білорусів поки що влаштовує. Отже, таке правління відповідає загалом ментальності нації, це треба визнати і брати до уваги, позаяк на це спирається у своїй діяльності найстабільніший на пострадянському просторі президент. Так, дії його часто суперечать нормам демократії, але річ у тім, що вони багато в чому гармонічні з настроями більшості громадян, які не бажають, щоб державою правила купка олігархів, щоб ігнорувалися права і свободи пересічних людей, кому під певну політичну силу щоразу підлаштовуються окремі закони, обсяги повноважень і т.ін.

Відтак логічно обумовлюється потреба з'ясувати питання про опозицію, тобто ступінь її впливу на перебіг політичних процесів у нинішній Білорусі. Тут доводиться визнати, що, як і в Росії та в Україні, роль опозиції в нинішній Білорусі доволі незначна, що, зрозуміло, відповідно позначається на ймовірності демократизування суспільства. Режим Олександра Лукашенка досить жорстко реагує на вияви протесту проти нього, що засуджується світовою спільнотою, яка вважає його правління однією з останніх диктатур у Європі. Тим часом це все так однозначно: адже слід серйозно враховувати той факт, як громадяни Білорусі ставляться до нинішньої влади, зокрема, чи бажають вони кардинальних змін, пов'язаних, зрештою, з просуванням демократії, тим більше, що такі спроби в сусідніх країнах виявляються не дуже вдалим, більше того – спричиняють чимало серйозних і, передусім соціальних проблем. Ясно, що віддається перевага системі правління, яка забезпечує стабільність ситуації. Очевидно, це позначається на тому, що загалом опозиція має слабку підтримку серед населення, яке, і це закономірно, сповідує прагматичний підхід до ситуації. Можна припустити, що саме з огляду на це президент Білорусі обрав саме таку модель розвитку країни. Ми б назвали її прагматично авторитарною, що ґрунтується на виваженому врахуванні особливостей ментальності громадян, котрі в регресивних діях свого президента вбачають, передусім намагання утримувати в суспільстві “порядок” як запоруку стабільності, яку прагнуть “розхитати” ті, що виступають проти правлячого режиму. Саме це, на наш погляд, є суттєвим для об'єктивного розуміння феномену О.Лукашенка. Стереотипні підходи (осуд недемократичних акцій владного режиму) не дають змоги оцінити проблему в її глибинному причинно-наслідковому вимірі. Тим більше, якщо вже застосовувати мірило демократизму, то хіба його суттєвими ознаками не є ліквідація корупції, чиновницького свавілля, забезпечення права на працю, стабільний життєвий рівень, справедливий розподіл доходів, зрештою, відсутність у суспільстві мільйонерів-олігархів? От і виходить, що ще треба з'ясувати, наскільки РБ випередили сусіди у сенсі просування в напрямі демократії, цінності якої, здебільшого, лише декларуються!

На жаль, численні дослідники білоруської проблематики концентрують увагу на питаннях авторитаризму (з елементами тоталітаризму) президентського правління, ігнорування законодавчих норм, придушення всіх форм демократії в суспільстві, взагалі виключне протиставлення процесам цивілізаційного розвитку і т.п. Зокрема, це видно з публікації А.Мошеса, Д.Треніна, М.Делягін, Л.Заїко, Т.Гомара, В.Дергачова, Л.Вардомського, Р.Грінберга, П.Циганкова, Є.Меньського, М.Ісінгаріна та ін. Більш зважено тлумачать ситуацію В.Копійка, Б.Канцелярук, Т.Шинкаренко, О.Булатов, Т.Татаренко, В.Посельський, О.Картунов, І.Вівчар, О.Санжаревський, О.Трухан.

Звичайно, режим правління О.Лукашенка утвердиться не в останню чергу на боротьбі з проявами багатьох принципів демократії в Україні, наприклад, закінчиться невдачею) і за це його слушно критикують. Так, Джордж Буш, виступаючи у Вашингтоні на зустрічі асоціації губернаторів-республіканців американських штатів, зокрема, заявив: “Ми наполягаємо на забезпеченні свободи там, де ми можемо наполягати – в таких місцях, як Куба, Білорусь і Бірма”. Нинішній президент США Барак Обама під час візиту до Польщі також звинувачував Олександра Лукашенка в “абсолютному нехтуванні” демократичними цінностями. “Ситуація в Білорусі неприйнятна, ми домовились чинити на Білорусь такий тиск, який тільки можливий”, – підкреслив він на спільній

прес-конференції з прем'єр-міністром Польщі Дональдом Туском. Колишній державний секретар Кондоліза Райс висловила підтримку білоруській опозиції, охарактеризувавши Олександра Лукашенка як “останнього диктатора в Європі”. Для цього, звичайно, підстави є, але чим можна пояснити той доконаний факт, що цього диктатора майже двадцять років беззаперечно підтримує понад 70% громадян Білорусії? Можливо, ближчий до істини відомий білоруський дослідник Н.Антонович, коли пропонує розглядати ситуацію в нинішній Білорусі через призму транзитивної форми правління? Принаймі, концептуально такий підхід значно продуктивніший для об'єктивного пояснення білоруського феномену, аніж традиційно негативістський. Адже йдеться про справді неординарне явище на пострадянському просторі: запровадження певної стабільної форми правління, яка загалом відповідає запитам посттоталітарного соціуму. Звідси – й слабкість опозиції, яка не може запропонувати альтернативного проекту, який здобув би підтримку серед населення. На самій лише критиці режиму дивідендів не назбирати.

На разі спроби довести, що в Білорусі реалізується модель псевдодемократії з вкрапленнями і явними ознаками авторитарного правління недостатньо аргументовані, оскільки ситуація насправді складніша, отже, не має простих вимірів. Правління О.Лукашенка ґрунтується на чіткій програмі вирішення актуальних економічних проблем, що забезпечують прийнятний рівень соціального захисту громадян: на поєднанні позитивних набутків керованої економіки з вимогами нинішньої – ринкової. Влада почувається загалом комфортно, а окремі вияви спротиву їй загалом не викликають у суспільстві резонансу, який би спричинив переконання білорусів у тому, що владу цю необхідно змінити. А тим часом президент Олександр Лукашенко реалізує (і небезпідставно) свій проект розвитку країни. Мабуть, мають певною мірою рацію білоруські дослідники В.Бобрович та Є.Сословська, котрі вважають природним процесом встановлення в Білорусі саме такої форми правління¹. Зазначене в умовах збереження влади колишньою номенклатурно-бюрократичною верхівкою створили сприятливі передумови для модернізації форми правління на неоавторитарних засадах. Спротив цьому з боку опозиції виявився неефективним з огляду на зазначені причини і, як наслідок, малочисельність опозиції. Фактично боротьба за владу зводиться до боротьби з президентом, який є уособленням правлячого режиму². Можливо, з певними перебільшеннями, але колишній спікер білоруського парламенту С.Шарецький з цього приводу зазначив: “Лукашизм у сучасному політичному житті Європи уособлює суміш фашизму зі сталінізмом, розбавлену частково популізмом”³.

У білоруському суспільстві встановилася тенденція до його деполітизації, отже, заборони пролонгування дії нинішнього режиму. Це дає підстави для серйозних роздумів щодо майбутнього шляху розвитку цієї країни, отже – на сподівання на якісь кардинальні зміни ситуації немає достатніх підстав. Передусім, мають пройти зміни в ментальності громадян, котрих влаштовує такий режим, а на це потрібен тривалий час. Звичайно, дії, хоч і мляві, опозиції справляють певний вплив на перебіг подій, але вони перебувають під тотальним контролем нинішньої влади, яка використовує всі можливі дискредитації руху опору. Таким чином, у протистояннях опозиції і влади остання не має особливих проблем з тим, аби повністю контролювати ситуацію. Як принагідно підкреслює білоруський дослідник А.Данилов, масова маргіналізація соціуму не дає можливості здійсненню програми формування сучасного громадянського суспільства, здатного обстоювати запровадження принципів демократичного облаштування суспільства⁴. У цьому сенсі необхідно вести мову про створення самодостатнього інституту опозиції, тобто забезпечення легітимізації права громадян на протести проти дій правлячого режиму. І тут проблеми ускладнюються тим, що влада вміло й ефективно використовує вибори та інші форми народного вияву для утвердження власної легітимності⁵. Білоруська опозиція втратила значну підтримку населення ще й тому, що, як слушно зазначає член політради Об'єднаних демократичних сил Білорусі Олександр Бухвостов, напередодні виборів опозиція поводить “розслаблено і дезорганізовано”. “Членам ОДС потрібно було протягом усієї передвиборчої кампанії чітко дотримуватися однієї виборчої стратегії, а не хитатися з одного боку в інший. То ми бойкотуємо вибори, то ми їх не бойкотуємо. Частина представників ОДС думає і діє так, інша частина діє другий”⁶. За такого стану речей, зрозуміло, важко розраховувати на відповідний вплив на перебіг політичних процесів у державі, на більшість громадян, які підтримують владний режим. На цьому тлі видаються хибними підходами до білоруського феномену, який характеризується як одна з невідомих досі форм державного правління, яка викликала її утвердження у специфікації форми в посттоталітарному суспільстві зі специфічними особливостями. Такий підхід дасть змогу об'єктивніше оцінити і власне правління, і особу його лідера в класичному тлумаченні теорії про роль лідера в історії держави.

¹ Бобрович В., Сословская Е. Политология. – Минск: БГЭУ, 2006. – С. 63.

² Лученкова Е. Основы идеологии белорусского государства. – Минск: Вышэйшая школа, 2007. – С. 5.

³ Кипиани В. “Оппозиционеры на чужбине. Зенон Позняк и Семен Шарецкий о лукашизме и российском шовинизме”. – Киевские Ведомости. <<http://kipiani.org/plain.cgi?311>>, 05.08.2008.

⁴ Данилов А.П. Переходное общество: проблема системной трансформации. – Мн.: ООО “Харвит”, 1998. – 303 с.

⁵ Лученкова Е. Основы идеологии белорусского государства, Минск: Вышэйшая школа, 2007. – С. 5.

⁶ Режим доступу: <http://www.newsru.ua/world/29sep2008/bilorus.html>

УДК:32.019.51:316.774(438)

© Микола Прохоров (Чернівці)

РОЛЬ ЗМІ У СТАНОВЛЕННІ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩІ

У статті автор розкриває значення впливу засобів масової інформації на формування громадської думки громадян Республіки Польщі на прикладі процесів євроінтеграції. Проведено моніторинг та аналіз перебігу інформаційних кампаній щодо євроінтеграції. Простежено роль різних видів ЗМІ на формування громадської думки як чинників формування та відображення масової свідомості громадян.

Ключові слова: ЗМІ, засоби масової інформації, громадська думка, формування громадської думки, ЗМІ Польщі, європейська інтеграція Польщі.

Прохоров Н.

Роль СМИ в формировании общественного мнения Республики Польша

В статье автор раскрывает значение влияния средств массовой информации на формирование общественного мнения граждан Республики Польша на примере процессов евроинтеграции. Проведен мониторинг и анализ информационных кампаний евроинтеграции. Отслежено влияние отдельных видов СМИ на формирование общественного мнения, как факторов отражения формирования массового сознания граждан.

Ключевые слова: СМИ, средства массовой информации, общественное мнение, формирование общественного мнения, СМИ Польши, европейская интеграция Польши

Prokhorov M.

Media Importance in Public Opinion Molding of The Republic of Poland

The article reveals the impact of media in shaping public opinion of citizens of the Republic of Poland on the example of the European integration. Monitoring and analysis of the flow of information campaigns on European integration is carried out. The role of different types of media in public opinion molding as a factor in the formation and display of mass consciousness of citizens is disclosed.

Keywords: media, public opinion, molding public opinion, mass media in Poland, Poland's European integration.

У сучасному глобалізованому світі саме ЗМІ є посередниками між владою і суспільством і мають визначальний вплив на формування громадської думки, від чого значною мірою залежить ефективність діяльності усіх гілок влади, соціально-політична стабільність та економічне зростання в країні.

Важливою характеристикою ЗМІ є їх здатність до маніпулювання, тобто спрямованого впливу на громадську думку за допомогою керованих ефектів. Вважається, що головне призначення маніпулювання – мобілізація громадської думки на підтримку певних цілей та цінностей, тому ЗМІ є одним із вагомих чинників формування ставлення суспільства до політичних, соціальних та економічних процесів, що відбуваються в світі та державах як політичних акторах міжнародних відносин. Особливо важливий вплив ЗМІ на формування громадської думки є для країн, в яких відбуваються фундаментальні зміни в контексті інтеграційних процесів. Саме у таких країнах громадська думка сформована. ЗМІ може стати вирішальним чинником у подальшій інтенсифікації чи нівелюванні цих процесів. Тому проблема впливу ЗМІ на формування громадської думки розглядається на прикладі Польської Республіки, яка декілька років тому була в центрі інтеграційних процесів, внаслідок яких вона стала членом Європейського Союзу. Особливо актуальним ця проблема є для України, оскільки зовнішньополітичний курс держави визначений саме за напрямом – євроінтеграція, а в Польщі сформована громадська думка, що без незалежної України не буде незалежної Польщі.¹

Проблема формування громадської думки та важливої ролі ЗМІ у цьому процесі розглядалася багатьма зарубіжними та вітчизняними науковцями, зокрема Ю. Лотманом, М. Маклюэном, Т. Ласуелом, Д. Беллом, К. Райтом, Ю. Габермасом, Дж. Кіном, Дж. Фіске, С. Холлом, С. Кара-Мурзою та ін. Перша і найстаріша школа досліджень соціального і політичного впливу ЗМІ виникла після Першої світової війни як реакція на створення індустрії реклами і зв'язків із громадськістю, очевидні успіхи військової пропаганди у розпалюванні ненависті до ворога, блискавого використання нацистами нових засобів кіно і радіо для консолідації масової свідомості.²